

Om Kongeriget Danmark.

Kongeriget Dannemark eller Danmark ligger lige tversover for Tydskland mod Norden, og skilles fra Tydskland ved Levens Aae og Eiderstrømmen. Fra ældgamle Tider af har Eiderstrømmen været bekiendt for at være Grændseskiellet imellem Danmark og Tydskland; hvorudover man ogsaa finder i Staden Rendsburg paa den holsteinske Port, hvor Under-Eiderstrømmen flyder forbi, indhuggen dette latinske Pentameter: Eydora Romani Terminus Imperii. Mod Vesten grændser Danmark til Nordsøen. Mod Norden grændser det til den brede codanske Havbugt, som ellers af alle Søfarende kaldes med det bekiendte Navn Kattegat eller Skagerrack. Mod Østen grændser dette Rige til Østersøen. Imellem det faste land og de to største Øer, Fyhn og Siælland, gaaer de to bekiendte Havbugter, nemlig der store Belt og det lille Belt, saa og Øresund, eller (som det i Almindelighed af de Søfarende kortere kaldes) Sundet, beliggende ved Helsingør. Dette Sund skiller Danmark fra Sverrig, er omtrent tre Fjerdingvejs bredt over, og er den sædvanlige Giennemfart eller Søestræde for alle de Skibe, som komme fra Nordsøen og vil gaae i Østersøen, eller komme fra Østersøen og vil gaae ad Nordsøen. Kongen af Danmark har Overherredømmet saavel over Fahrvander her i Sundet, som ogsaa over Fahrvander i begge Belterne; hvorudover ogsaa,

alle Skibe, som passere igiennem disse Fahrvander maae betale Told efter deres indehavende ladningers Vahres Beskaffenhed og Forhold. Altsaa bestaaer det egentlige Danmark af to store Øer og adskillige mindre Øer, saa og af den Halvøe Jylland.

Det ganske Kongeriges egentlige Størrelse er vanskeligt at bestemme og fastsætte, eftersom det ikke hænger sammen; men udgiør omtrent 850 geographiske Qvadratmile. Danmarks Agerlands contribuerende Hartkorn og Tiender ere følgende: nemlig

- 1) udi Siællands Stift er 97303 Tdr. Ager og Eng., Dernæst. Skov- og Mølleskyld 2185 Tdr. Og Tiender 16163 Tdr.
 - 2) Udi Fyhn, Lolland og Falster er 89536 Tdr. Ager og Eng. Dernæst Skov- og Mølleskyld 1943 Tdr. Og Tiender 10536 Tdr.
 - 3) Udi Jylland i Aalborg og Viborg Stift er 53479 Tdr. Ager og Eng. Dernæst Skov- og Mølleskyld 1079 Tdr. Og Tiender 13504 Tdr.
 - 4) I Aarhus og Riber-Stift er 86685 Tdr. Ager og Eng. Dernæst Skov- og Mølleskyld 1887 Tdr. Og Tiender 21240 Tdr.
- Summa 327023 Tdr. Ager og Eng. Dernæst Skov- og Mølleskyld 7094 Tdr. Og Tiender 61443 Tdr.

Det fri Hartkorn i Danmark er:

- 1) i Siællands Stift er Ager og Eng 13702 Tdr. Dernæst Skov- og Mølleskyld 2406 Tdr. Og Tiender 893 Tdr.
 - 2) I Fyhn, Lolland og Falster er Ager og Eng 14372 Tdr. Dernæst Skov- og Mølleskyld 791 Tdr. Og Tiender 1193 Tdr.
 - 3) I Jylland i Aalborg og Viborg Stift er Ager og Eng 7747 Tdr. Dernæst Skov. og Mølleskyld 428 Tdr. Og Tiender 342 Tdr.
 - 4) I Aarhus og Riber-Stift er Ager og Eng 16665 Tdr. Skov, og Mølleskyld 819 Tdr. Og Tiender 909 Tdr.
- Summa af det fri Hartkorn Ager og Eng 52486 Tdr. Dernæst. 'Skov, og Mølleskyld 4444 Tdr. Og Tiender 3342 Tdr.

Naar nu fra alle Slags. Hartkorn, som tilsammen i alt gjør 455812 Tdr. afdrages det Uegentlige, nemlig Skov- og Mølleskyld med Tienderne, da. bliver efter saadan Afkortning Sædelandets Hartkorn. 379483 Tønder; hvilket saaledes er befunden ved Landmaalingens Tid Aar 1683, da den nye Matrikul blev anlagt. Agerjord deles efter sin Duelighed i 4 Sorter, nemlig

- a). God og middelmaadig. Rug- og Bygjord, hvor der hører 2 Tønder Udsæd til en Tønde Hartkorn,
- b) ringe Rug- Byg. Blandkorn og Boghvede-Jord, hvor 3 Tønder Udsæd hører til

en Tønne Hartkorn,

c) god Havrejord, hvor 4 Tønder Udsæd. hører til en Tønne Hartkorn.

d) middelmaadig, ringe eller ond Havrejord, hvor 6 Tønder Udsæd hører til en Tønne Hartkorn.

Endeligen regnes til en Tønne Hartkorn 10 læs Markhøe i Jylland, 16 læs got Høe, 20 læs Mosefoder, 16 Høveders Græsning, og 20 Stykker Svins, Olden. Til enhver Tønne Udsæd hører 14000 Qvadratalen, naar Jorden saaes hvert Aar; men hviler den imellem, bør til en Tønne Udsæd flere Qvadratalen beregnes proportionaliter, naar for Exempel Jorden hviler hver tredie Aar, høre til en Tønne Udsæd 21000 Qvadratalen, naar den hviler hvert andet Aar, da 28000 Qvadratalen. Størrelsen af enhver Deel eller Øe for sig selv vil man tydeligere og nøiagtigere anføre, naar man nu herefter beskriver dem stykkeviis.

Luften i Nørre - Jylland er temmelig raae, kold og fugtig; paa den østlige Side i Sønder Jylland og paa de store Øer Fyhn og Siælland er luften mildere og bedre, men derimod i Lolland og udi Marsklandene er luften usund og tyk. De mangfoldige Vinde, som her Blæse, gjøre vel Veirliget noget foranderligt, men de rense dog luften. Blant disse Vinde er vestlig Vind om Aaret den sædvanligste og stærkeste. Den Danske Jordgrund er størstedelen lavt eller nedrig liggende, derhos jevnt eller flat, og derhos, naar man undtager det mellemste Strøg af Jylland, der dog nu paa nogle Aar er af Kolonister med god lykke opdyrket, meget frugtbart, saa at landet kan tilstrækkelig føde sine Undersaatter, og har en tilstrækkelig Forraad af alle Slags Levnedsmidler, som behøves til livs Ophold for Menneskene. Agerdyrkningen i Siælland kunde endnu være af langt større Vigtighed og Interesse end den allerede paa nogle Aar dog virkelig er saafremt Bønderne bleve dertil bedre af deres foresatte Forvaltere anviiste og opmuntrede, da Fællesskabet i Marken nu Tid efter anden ophæves, Bøndernes Marker paa nogle Steder bedre indrettes og afdeles til Pløining, Hvile og Græsning. Paa faa Aar har man med god lykke først ved Herregaardenes Hovmarker, og siden ved Bøndernes egne Marker begyndt med at saae Hvede, saa at Kiøbenhavns Borgere ere blevne forsynede med Mængde af Siøllands Hvede, der er ligesaa god, som den lollandske. I de gode og frugtbare Korn-Aaringer kan Danmark udskibe en Mængde af Kornvahre. Den største og fordeelagtigste Udførsel skeer til den

sydlige Deel af Norge. Det meste Korn udskibes fra Fyhn, Lolland, Langeland og Jylland. Aar 1774 og 1775 blev en anseelig stor Mængde Byg og Havre udskibet fra Siælland til Engelland, og derfra videre til de Engelske Kolonier i Amerika, meest med Engelske Skibe, som havde hidbragt Steenkul. Fra Siælland udskibes Mængde af Malt; fra Fyhn udføres meget Boghvede og Bieværk; fra Jylland og Schlesvig udføres mangfoldige Staldøxen, Heste og Svin. Nogle Landskaber udføre en Mængde Erter, saasom Lolland og Samsøe; andre Lande især Fyhn og Falster udføre Overflødighed af Frugt, Smør og Ost; Lolland udskiber en Mængde Hvede og Mannagryn; Fyhn især en Mængde Kiød, Honning og Vox; Bornholm en Mængde af Havre. Paa den sydøstlige Kant af Siælland i Vordingborg Amt haves en stor Mængde af alle Slags Æbler og Pærer, da Bønderne foruden deres egne store Frugthauger ved Gaarden have mange Frugttræer staaende i Skoven, saa at det ikke er rart, at en Bonde kan sælge aarlig 80 til 100 Tønder Frugt. Af den overflødige Baandskov, som falder i dette Amt især i Kallehauge Sogn, forsyne Bønderne hvert Aar Kiøbenhavns Bødkere med alle slags Tøndebånd det hele Aar igiennem Desuden sælge Bønderne en anseelig Deel saavel Baandkieppe, som Baand, til Skippere ved Søekanten. Thi enhver Bonde, baade Gaardmand og Huusmand, have i forommeldte Egn sine visse sig tilhørende anseelige Baandskove, hvor de freeder og ophøier den unge Hesselskov til Baandkieppe, og deraf gjøre sig en betydelig Fordeel hvert Aar, ved at sælge mange læs Baand, hvortil de har Ret, naar de under Skovbetienternes Opsigt ei til Upligt forhugge deres Underskov. Der ere især nogle visse Landskaber, især den Provints Eiderstedt, som drive en stærk Handling med Smør og Ost. Med Haugegevæxter og Humle især er man ogsaa overalt vel forsynet i Fyhn. Hvor Skovene og Brændeved ei rækker til, brænder man Tørv. Man finder hist og her gode Vildbaner hvor de store Skove findes. Søekysterne, Landsøerne, Damme. Floder og Aær ere meget fiskerige Man opdager, og til Rigers Beste Tid efter anden anvender alle Slags nyttige Mineralier. Man feiler derimod Wiin, Metaller og Salt, thi det lidet Salt, som virkes i Jylland af Strandtang, er kun middelmaadigt.

I hele Danmark er, foruden Hoved- og Residenzstaden Kiøbenhavn, endnu 63 Stæder og 29 smaa Kiøbststæder. Man beregner Folkemængden i Danmark til 2 Millioner Mennesker. Bønderne i Danmark ere enten Selveier-Bønder, som eie selv deres Gaarde og tilhørende Jorder, hvoraf de svare deres Tiender og Landgilde, og i iøvrigt intet Hoverie gjøre. Eller og Fæste-Bønder, som have deres Gaarder i Fæste af Herskabet, som eier Godset og Grunden, og aarlig betale til Herskabet deres Skatter og Landgilde, som i deres Fæstebrev er anført for noget vist af Penge, Korn og smaa Kræe; desuden gjøre deres bestemte Hoverie til den Gaard, hvorunder de henhøre og ere henlagte. Deres Hoverie bestaaer meest i at Pløie og besaae de Hovmarker, som til samme Gaard henhøre, samt Høeslæt, Kornmeining, dets Indagning og Udkærtning, saa og visse Hoverie-Reiser at gjøre hvert Aar. Alle Bøndersønner ere Vornede til Godserne og, fra deres fjerde Aar indskrives de som Reserva i Mandtalsroullen, og tør ikke reise bort fra Godset. Af dette enrøllerede unge Mandskab tages Ryttere og Landsoldater til Landmilitien. Til disse National-Ryttere af Bønderkarle forskaffes tjenstdygtige Rytterheste af Proprietairier og Sognepræster paa Landet. Enhver Proprietair leverer en Rytterhest af hver 22 Tønder Hartkorn, og hver Sognepræst paa Landet een Rytterhest. De nationale Ryttere henhøre under de i Kiøbststæderne indkvarterede Kavallerie-Regimenter, og møde visse Uger om Sommeren for at exercere. De nationale Soldater, ere fordeelte i Kompagnier, hvilke ere annekterede til de gevorbene Regimenter, og møde hver Søndag Morgen paa deres anviste Exerceerpladser ved Kirkerne for at øve sig i Vaaben, under deres Kompagnies Chefs Opsyn, visse Timer før Gudstjenesten begynder. Af hver 22 Tønder Hartkorn leveres een Soldat. Hver Rytter og hver Soldat Har sin Lægsmand eller Bonde i Bondebyerne, som forvarer Munderingen. Naar en Rytter eller Soldat af disse Bønderkarle er 40 Aar gammel, gaaer han først ud af Roullen, og har udtient. Men dersom en Karl af Landmilitien, inden han faaer udtient, fæster og antager Gaard, da skaffer Herskabet en anden Karl af Godsets reserva Mandskab i hans Sted. Ingen Rytter eller Soldat maa enten sætte sig ned at boe, ei heller fæste og antage Gaard paa noget andet Gods, end paa det Gods hvortil han som Vorned hører Dog skeer det undertiden naar Lodseierne

eller Herskaberne ere enige, at en anden tjenstdygtig Karl gives tilbage i den bortflyttendes Sted. Saafremt en Bondekarl reiser bort uden Pas fra Godset, da kan Herskabet forfølge og tiltale ham som en Deserteur.

Den Danske Adel har Jagt- og Fiskerettighed, Patronat-Ret eller Rettighed til at kalde Præster ved deres Godsers Kirker, samt til at Have samme Kirkers Indkomster. Adelen har ogsaa Birke-Ret, eller de kan beskikke en Birkedommer og Birkeskriver ved deres Godsers Birk eller Ting. Ligeledes har Adelen Ret til at oprette et Stamhuus. Strandrettighed tilhører dem ogsaa, naar den rette Eiermand til det biergede Gods ikke melder sig inden et Aar og 6 Uger. Alle Rangspersoner ere for sig adelige. Lehns-Friherrer eller Baroner, og Grever, som udgiøre den høiere Adel, ere allerførst A. 1671 blevne indførte af Kong Kristian den Femte. De have foruden de nysanførte Adelen Privilegier, endnu følgende, nemlig, Majorat-Ret, saa at den ældste Søn faaer Baroniet eller Grevskabet; deres Testamente behøver ei at konfirmeres af Kongen. Et Grevskab bestaaer af 2500 Tønder Hartkorn; og et Baronie af 1000 Tønder Hartkorn. Ved en Tønde Hartkorn forstaaes saa meget land, som behøves til Udsæd af en Tønde Rug, Byg og Havre, hver for sig. Greverne have ogsaa dette Prærogativ, at Bjergværker saavel som alle de Skatter eller Dannefæe, som kunde findes deri, høre dem allene til. Og naar de bygge Gaarde i Kiøbenhavn, saa ere samme Gaarde eller grevelige Palaier frie for Grundskat, Indqvartering. Deres ældste Søn arver slige grevelige Palaier tilligemed Grevskabet. Naar Greverne høre til den første Klasse i Rangforordningen, saa kaldes de Deres høigrevelige Exellenz. De nu værende Lehnsbaronier i Danmark ere:

Brahe-Trolleborg, oprettet A. 1672 den 2 Febr.

Christiandal, A. 1743 den 2 Aug.

Conradsborg, A. 1743 den 2 Aug.

Einsidelsborg, eller det putbusiske Baronie, A. 1676 den 25 Maji.

Holberg, A. 1747 den 6 Martii.

Holkenhavn, A. 1672 den 27 Martii.

Høgholm, A. 1681 den 30 Martii.

Juellinge, A. 1721 den 26 Dec.

Kjørup, eller det putbusiske Baronie, A. 1676 den 25 Maji.

Lindborg, A. 1681 den 31 Jan.

Marsellisborg A. 1680 den 23 Febr.

Rosenlund, A. 1748 den 3 Maji.

Ryssensteen, A. 1672 den 1 Julii.

Scheelenborg, A. 1680 den 12 Martii,

Willhelmsborg, A. 1673 den 18 Sept.

Willestrup, A. 1757 den 7 Martii.

Winthersborg, A. 1673 den 18 Sept.

Og Lehngrevskaberne i Danmark ere:

Bregentved, oprettet A. 1750 den 31 Martii.

Christiansholm, A. 1734 den 16 April.

Christianssæde, A. 1729 den 25 Julii.

Frisenborg, A. 1672 den 6 April. Gyldensteen A. 1720 den 8 April.

Holsteenborg, A. 1708 den 1 Jan.

Knuthenborg, A. 1714 den 19 April.

Langeland, A 1672 den 20 Junii.

Lethrabort A. 1746 den 23 Martii.

Løwenholm, A. 1674 den 1 Maji.

Ranzow, et greveligt Præcipium, A. 1756 den 10 Sept.

Rewentlow, A. 1685 den 3 Oct.

Samsøe, A. 1677 den 31 Dec.

Schackenborg, A. 1676 den 23 Jun.

Scheel, A. 1725 den 1 Oct.

Wedelsborg, A. 1672 den 11 Decembr.

Det Danske Sprog er kun i Henseende til Dialekten adskilt fra det Svenske og Norske; thi Indbyggerne i de tre nordiske Riger forstaae hinanden, paa faa Ord nær. Nu omstunder er det en Blanding. af det gamle gothiske, friesiske og tydske Sprog; det har i Henseende til Udtalen megen Liighed med det engelske, ja og mange Ord fælles med samme Sprog, og til Poesie er det meget vel skikket. Udi Hertugdømmet Schleswig tales 3 Hovedsprog, nemlig, det tydske, det friesiske og det danske Sprog.

Udi de hedenske Tider dyrkede de Danske især de Afguder Freyer, Thor, Thyr, Odin og Freya, og efter disse fire sidste Guder bære endnu de 4 Dage i Ugen deres Navn i det danske Sprog. Odin var den fornemste Gud. Man har i den mellemste Tids-Alder forsøgt adskillige Gange at omvende dem til den kristelige Religion. Udi Aaret 822 har Ebbe, Biskop til Rheims, prædiket Evangelium i Danmark. Og da Kong Harald Blak tog sin Tilflugt til Keiser Ludvig, lod han sig tillige døbe A. 826, og af nogle Munke lod sig ledsage hjem tilbage i sit Rige. Disse Munke stiftede kristelige Menigheder paa adskillige Steder, især i Heddebye i Hertugdømmet Schleswig, hvor man har bygt den allerførste kristelige Kirke her til Lands. Samme Kirke blev Anbetret Biskop Ansgarius til Overopsyn. Men de følgende Konger vare bittre Fiender af de Kristne og forfulgte de Nysomvendte Danske paa det haardeste. Men endelig efter adskillige Afvexlinger af slige Forfølgelser bekom de en fuldkommen og bestandig Roe under Kong Svenno henved A. 1000. Da Luther begyndte at bringe paa Fod igien i Tydskland den rene Lærdom, fandt samme Lærdom en stor Indgang under Kong Kristian den anden, og blev endnu videre udbreedt under

Kong Friderik I. Men under K. Kristian III. blev den lutherske lærdom allene bekræftet A. 1537 paa Rigsdagen i Kiøbenhavn. Saa og en nye Kirke. Ordinanz forfattet ved Joh. Bugenhagen, som ellers og gjorde mange gode Indretninger. Paa saadan Maade kom den Evangelist-Lutherske Lærdom til at herske i dette Kongerige. Af andre Religionspartier have de Reformeerte, de romersk Katholske og Jøder frie Religions-Øvelse i Kiøbenhavn, Fridericia og Frideriksstadt. Udi Frideriksstadt taaes ogsaa Arminianer, Memnoniter og Qvækere. Paa Øen Nordstrand have de Romersk-Katholske ogsaa deres offentlige Gudstieneste. Ved de danske Kongers priisværdige Foretagende er ogsaa Evangelii lys med god Fremgang antændt i Finmarken, Grønland og blant Malabarerne, og A. 1714 er et eget Collegium de Curfu Evangelii promovende bleven oplyst i Kiøbenhavn.

De fornemste geistlige Personer i Kongerigerne Danmark og Norge ere Biskopperne, af hvilke der ere 6 i Danmark, og 4 i Norge, saa og 2 i Iisland. Ingen af dem staaer under den anden, men enhver Bisp staaer umiddelbar under Kongen selv. Dog have Bisperne i Hovedstæderne for begge Rigerne, nemlig Biskoppen i Kiøbenhavn og Biskoppen i Kristiania, nogle visse Fortrin for de øvrige; thi Biskoppen i Siælland forretter altid Kongens Kroning, da Bispen af Kristiania altid assisterer, tilligemed den ældste Biskop i Danmark. Den Ærkebiskoppelige Titel er afskaffet. Slesvig og Holstein har en General-Superintendent, som altid boer i Rendsborg. Det Kielske Holstein har ogsaa sin General-Superintendent. Bisperne i Danmark og Norge kaldes i loven Superintendenter. De kaldes og beskikkes af Kongen, og bliver til deres biskoppelige Embede indviede af Biskoppen i Siælland udi vor Frue Kirke i Kiøbenhavn; de visiterer Kirker og Skoler i deres underliggende Stifter; de examinere og til det præstelige Embede ordinere de nykaldte Præster; de holde aarlig med Provsterne i Stiftet paa visse Tider om Aaret et Landemode eller Provstemode. Paa dette landemode præsiderer Biskoppen tilligemed Stiftamtmanden. Bispernes Indkomster bestaae i landgodser, Tiender og det saa kaldte Cathedricum, eller en liden Sum Penge, som gives af hver Kirke i deres Stift. Bisperne have Rang med. Etatsraader. Under Bisperne staae provsterne, som ere 142 i Tallet i Danmark. Provsterne visiterer aarlig Kirker og Skoler i deres Herred eller Provstie, og de møde aarlig

tilligemed Stiftsamtmanden og Biskoppen, hver over sit Stift, to Gange paa Landemodet. Naar landemodet er til Ende, give Provsterne deres Herredspræster tilkiende, hvad som er passeret paa landemodet. Provsterne have aarlig af hver Kirke i deres Herred Een Rdlr., som kaldes Visitatspenge; og ved deres Visitatser nyde de frie Beværtning. Efter Provsterne følge præsterne, hvis Medhielpere eller Medtienere i Ordet kaldes Kapellaner. Udi hele Danmark ere 2030 Sognekirker og 1624 Præster.

Antallet af lærde Mænd i Danmark er i Henseende til Rigets Størrelse saa stort som i noget Europæisk Rige, hvor Videnskaber blomstre. Man skal ikke nævne een Slags Videnskab, hvori der jo findes dygtige Mænd. Foruden Universitætet i Kiøbenhavn, der er stiftet af Kong Kristian den Første A. 1475, med sine 4 Kollegier, nemlig: Regentsen, stiftet af K. Kristian den Fierde A. 1623 til 100 Studenter; Borkens eller det Medicæiske Kollegium, stiftet A. 1689 af Dr. Ole Borck; Zilertsens Kollegium, stiftet Aar 1705 af Etatsraad Jørgen Zilers; og Walkendorfs Kollegium, stiftet A. 1595 af Rigets Hofmester Kristoffer Walkendorf, gives ogsaa det Ridderlige Akademie i Sorøe, saa og Gymnasium i Odense. I Kraft af Kong Kristian den 6tes Forordning A. 1739 gives endnu 31 offentlige, latinske Skoler. Disse latinske Skoler i Danmark ere saa vel med Foundationer og legata forseede, saa at ikke allene Skolelærerne ere vel aflagde, men ogsaa Disciplene nyde frie Underviisning, og de fleste Disciple nyde og Distributs af Penge til Underholdning. Til Videnskabernes Flor er i Kiøbenhavn A. 1742 stiftet et kongeligt Videnskabers Societæt; ligeledes et kongeligt Sælskab til den nordiske Histories og Sprogs Forbedring; end videre de skiønne Videnskabers Sælskab; det kongelige Landhuusholdnings Sælskab, stiftet Aar 1769 som holder sine visse Møder hver Fierdingaar, saa og uddeler Guld- og Sølvmedailler til dem, som have til Fornøielse opfyldt Sælskabets udsatte Priismaterier; et Agerdyrknings Akademie, oprettet A. 1762; et kongelig Bildhugger- Skildrer- og Bygnings Akademie, oprettet A. 1751 den 31 Martii paa Charlottenborg-Slot; det typographiske Sælskab til al befordre gode Bøger til Trykken; en Veterinair- eller Fæe-Lægeskole, oprettet Aar 1772; et Handels-Seminarium. oprettet den 4de Sept. Aar 1773; et musikalsk Akademie.

I det forrige Aarhundrede vare næsten ingen Manufakturer udi Danmark. Vel var udi Kiøge i Kong Kristian den Fjerdes Tid en ypperlig Tapetvæver, hvis overmaade skiønne Tapetarbeide findes paa Rosenborg-Slotsgemakker; men af Kong Friderik den Fierde, og især af Kong Kristian den Siette bleve Manufakturer bragte i fuldkommen Gang, og have Tid efter anden taget meget stærk til. Endskiønt udenlandske Manufakturvahres Indførsel er haardt forbuden, og Juveler at bære er A. 1736 forbuden, saa lide de danske Fabriker stor Afbræk ved hemmelig og offentlig Indførsel af fremmede Mannfakturvahre, som ved Strandkanterne indsniges. A. 1738 lod Kongen anlægge paa Børsen i Kiøbenhavn et almindeligt Manufakturvahres Magazin, hvor alle Fabrikantere bragte deres fabrikerede Vahre op, som de ei selv kunde afsætte og sælge, og derfor fik de deres Betaling ufortøvet. Fra dette Magazin blive alle Slags Mannfakturvahre leverede baade til Klædekræmerne i Kiøbenhavn, saa og til Kiøbmænd i andre Kiøbstæder paa visse Maaneders Credit. Ved nyere forbedret Indretning kaldes det nu General-Magazinet. Foruden den kongelige Silkefabrike ere i Kiøbenhavn 92 Fabriker, som væve alle Slags Silketøier, Klæder, Bay, Multum, Olmerdug, Bomesie, Kalemanker, Kammelotter, Gutens, Fløiler, Silke- og Uldne strømper, Huer, alle sorter Baand, Krepiner, Agremaner, Skruesnorer, Ridderbaand etc.. Dernæst 13 Sukkenaffinaderier, 6 Sæbefabriker, Lakfabriker, 2 Tobaksbidefabriker, en Tapetserie, Voxdug og Renrøgfabrik, en Kartefabrik, Voxlysfabriker i Kiøbenhavn en Limfabrik uden for Staden, foruden adskillige andensteds anlagte Fabriker i Riget, som skal anføres hver ved.

Til Skibsfart og Handling har Danmark den fordeelagtigste Situation og Beliggenhed af Naturen. Ja Danmark kunde visselig blive Middelpunkten for den vigtige nordiske Handling, især for den meget betydelige Handel. paa Østersøen, naar man allene nedlagde et Vahreoplag i Kiøbenhavn. I fordum Tid blev al hele Handelen paa Danmark dreven af Hansestæderne allene. I Kong Kristian den Tredies Tid begyndte de Danske at drive deres Handel selv. Kong Kristian den Fierde bragte Handelen endnu i bedre Fremgang. Under Kong Kristian den Femte begyndte de Handelen med deres egne Skibe. Men dog er Kong Friderik den Fierde den rette Stifter for den danske Handels rette Flor, som

af Kong Kristian den Siette blev mægtig understøttet. Men under Kong Frederik den Femte er de Danskes Handel ved Kongelig forundte Privilegier og Understøttelse stegen til det Høieste; thi i hans Regerings Tid bleve af adskillige formuende Kiøbmænd anlagte i Kiøbenhavn. mange anseelige Skibsbyggerværfter, især paa Kristianshavn, hvor aarlig Aars bliver bygte store og svære Skibe, som seile, paa China, Ost- og Vestindien, saa og Strædet. Især er A. 1775 anlagt, et meget stort Skibsbyggerværft af det i samme Aar oprettede grønlandske Kompagnie, beliggende ved Toldbodveien, hvor mange til samme Handel fornødne Skibe bygges paa 13 allerede anlagde Bankestokker. Mange andre Stæder i Danmark findes ligeledes Skibsbyggerværfter anlagte, saasom i Korsør, hvor det sammesteds anlagte grønlandske Kompagnie har selv ladet bygge deres Skibe, som fare paa Hvalfiskefangst; i Fyhn ved Svendborg og Faaborg; i Jylland i Aalborg, Ebeltoft, Mariager; ligeledes ved Ekkernførde, Aabenraae, Flensborg, Sønderborg. Adskillige anseelige Handels Sælskaber ere Tid efter anden blevne oprettede i Kiøbenhavn, og ethvert af dem har sin egen Præses, Direkteurer og Betientere. Tallet paa de Skibe, som aarligen indføres til Kiøbenhavn enten Kiøbmandsvahre eller Landets egne Produkter, ere 3000, uden endda at indberegne de Skaanske og Sjællandske Baade, som komme med Brænde, Tørv, Hiultømmer og Stolemaagertræ.

Det første Handels Sælskab af disse er det kongelige oktroyerede. asiatiske Kompagnie. Den allerførste kongelige Bevilgning til dets Indretning blev meddeelt A. 1616, hvorpaa, fulgte en nye kongelig Oktroh eller Friheds-Brev A. 1698; og ganske nye Indretninger bleve giorte A. 1732 og 1744. Dette Kompagnie handler saavel paa Tranqvebar paa Kysten Koromandel, som og paa Bengalen; ligeledes paa Kanton udi China. Handelen fra Danmark føres næsten ganske med reent Sølv, myntet og umyntet. Paa. Tranqvebar beskikkes en Gouverneur, og fra Tranqvebar og Bengalen bekomme Kompagniets Skibe hiem med sig til Retourladning følgende Vahre: Kaliaturtræ, bengalsk Salpeter, Peber, Pano Cainpribo, Salempuris, Durias, Pand Canari Camis, Pano Camis, Tørklæder, Kalevapper, Gingang og flere Slags Vahre. Fra China, hvor Kompagniet holder i Kanton et Faktorie, bekomme Skibene til Retourladning følgende Vahre: Sago, Radix China, Gallanga, Rhabarbara, adskillige

Slags fine og grove Theer, Silketøier af allehaande Slags, og en Mængde Porcellain. Fra A. 1731 til 1745, som var 14 Aar, udsendte Kompagniet 31 Skibe til China og Ostindien, hvis ladninger i lutter Contanter eller Sølv beløb sig til 3714,536 Rdlr., og i Vahre 258,938 Rdlr., altsaa tilsammen de Udgaende ladningers Værdie beløb sig til 3973,474 Rdlr. Derimod fik Kompagniet hjem 24 Skibe, og de have med sig hjembragt Vahre for 7470,761 Rdlr. Deraf forblev i Danmark Vahre for 1304,329 Rdlr., men Vahre, for 6166,432 Rdlr. bleve udførte til fremmede lande, saasom Sverrig, Holland, Engeland. Altsaa var Kompagniets Gevinst i disse forbemeldte Aar noget anseeligt af nogle Millioner Rdlr. Kompagniet udsender aarlig to Skibe til Kanton i China; ligeledes to Skibe til Tranqvebar, da det ene af dem gaaer til Bengalen. A. 1755 blev Kompagniets bestandige Fond endnu forøget med 300,000 Rdlr., og bestaaer af Aktier, hvoraf hver Interessent faaer aarlig anseeligt Udbytte. De Chinesiske og Ostindiske Vahre; som sendes fra Kiøbenhavn ud til Tydskland og Holland, kunde, naar det ene Aar beregnes i det andet, beløbe sig til halvtredie hundrede tusinde Rigsdaler. Dog bliver en stor Mængde af disse Vahre ogsaa i landet, da mange Borgere, i Kiøbenhavn finde for sig en god Næringsvei i at sælge Chinesiske og Ostindiske Vahre af Thee, Porceliner, Silketøier, Tørklæder, Rauking. Af Kiøbmandsvahre føres med dette Kompagnies Skibe til China og Tranqvebar: Blye, Jern, Viin, Brændevin og Klædevahre, samt nogle danske Produkter.

Det fordum værende Vestindiske og Guinesiske Kompagnie er Aar 1754 ophævet, og enhver i Danmark og Norge frit tilladt at handle paa, Vestindien og de Amerikanske Eylande; og blev da Monopolium eller Eenehandelen med Sukker ganske afskaffet, saa at mange Sukkerraffinaderier baade i Kiøbenhavn, og i de danske Provintser hist og her, ere ligeledes anlagde. Kongen tog til sig selv de amerikanske Øer, og Fortet i Afrika, samt alt hvad dertil hører: Nogle Aar Derefter solgte Kongen sine Sukkerplantager i Vestindien til Baron Schimmelmänn.

Det kongelige oktroyerede almindelige Islandske Finmarkske og Grønlandske Handels Kompagnie er ligeledes ophævet, og Handelen

føres nu for Kongelig Regning, saavel paa Grønland, som paa Island og Finmarken. De Vahre, som føres fra Island med de til Handelen befragtede Skibe, ere: tør salt Fisk, nedsaltet Lammekød og Oxekød i Tønder, Smør, Tran, Tælle, fiint og grovt uldent Gods, Trøier Strømper Vanter, Faarekød, Lammeskind, Rævebæller, og Fuglefjær, Æderduun. De Vahre, som Handelen sender til Island, ere Jern, Søm, Meel, Brændeviin, Viin, Tobak, Salt, grovt Lærret.

Desuden handle de danske Kiøbmænd, saavel i Kiøbenhavn som i andre Kiøbstæder, paa adskillige Europæiske Lande; de Danske har mangfoldige egne Skibe, med hvilke de drive Handel overalt i Østersøen, paa Norge, Sverrig, Frankerig, Engeland, Spanien, Portugal, Strædet Italien. Paa nogle Aars Tid har de Danske lært at lade selv bygge deres Skibe, som de selv bruge til deres Handel, da de før har befragtet fremmede Skibe. Til deres Skibe haver de Materialier nok af fornødent Skibstømmer i Rigets overflødige Eegeskove. Det fattes ikke de Danske paa Søefolk; thi af Mangel paa Fortieneste i Danmark tage de danske Søefolk Hyre i Søetjeneste i Engeland, Holland og Hamborg.

Udi Kiøbenhavn er A. 1736 den 29 Octbr. stiftet en Assignations-, Vexel- og Laane-Banque. Den tilhører nu Kongen. Dens Bankosedler ere paa 100 Rdlr., eller 50 Rdlr., eller 10 Rdlr. eller 5 Rdlr., eller 1 Rdlr. De gielde overalt i Kongens Riger og Lande, ja ogsaa ved de kongelige Oppebørselers Kasser, som kourant eller klingende Mønt. Et vist. Antal Bankosedler er bestemt til de kongelige vestindiske Eilænde, hvor de gielde en fierde Deel mere. end i Danmark, hvilket staaer trykt bag paa samme Sedler.

I Kiøbenhavn er ogsaa et oktroyered Søe-Assekurance-Kompagnie, oprettet Aar 1726, men siden er Kompagniet givet en nye Oktroy af Kong Kristian den Siette. Aar 1746.

Mynte-Rettighed har siden Kong Friderik den Tredies Tid tilhørt Kongen ganske allene. De almindelige giængse og gangbare Mynter i Danmark ere en halv Skilling af Kobber, hvoraf to Stykker gjøre een Skilling; Toskillinger, som udgjøre een Skilling Lybsk, eller en tydsk; Styver; en Dürken, eller Serskillings Stykker. Man

har til smaa Mynt eeneste Skillinger, dels store af Kobber, dels smaa af sædvanlig Mynt-Gehalt, To-, Fire-, Otte-, Tiskillinger, paa hvis Præg staaer vel XII. Skilling; men de ere nedsatte til 10 Skilling. Ligeledes Femtenskillinger, hvis Præg udviser XVI. Skilling; men ere ligeledes nedsatte til 15 Skilling. Rigsorter eller Firetyveskillinger, Hvoraf fire Stykker gjøre een Rigsdaler eller 96 Skilling. Man har i Guldmønt, foruden danske Specie-Dukater, som gielder 14 Mk. 8 Sk. til 15 Mk. efter Guldets stigende Priis, ogsaa kourante Dukater, som efter prægets Udviisning gielder for 2 Rdlr., og ere slagne af Kong Friderik den Femte i de Aar 1757, 58, 59, 60 og 61. Ligeledes har man Sølvmynt, Specie-Rigsdaler, som efter Forordningen af 2den Jan. 1776 skal gaae og gielde for 1 Rd. 22 Sk.; dobbelte Kroner, som gielder med Opgeldt 8 Mk. 8 Sk. en heel Krone, som med sin Opgeldt gaaer for 4 Mk. 14 Sk; en Halv Krone eller Tomark, som gielder 2 Mk. 2 Sk; en quart Krone eller en Mark, som gielder 17 Sk., foruden Ottetyve- og Fiortenskillinger som ere et Slags reducerede halve og quart Kroner. Ei at tale om Guld- og Sølvmedailler eller Skuepenge, som ved en eller anden Begivenhed ere slagne til en Amindelse.

Man kan ei med nogen Vished sige og for Sandhed udgive, hvilke Folk i de allerældste Tider har allerførst beboet Danmark. I de Romeres Tider boede de Teutoner paa Øerne i den codaniske Havbugt eller Kattegattet; og de Cimbrier have boet i Egnen af det nu værende Jylland og Hertugdømmet Slesvig. Men derimod hvad Beskaffenhed det har havt med deres Republikes Forfatning indvortes, derom har man enten aldeles ingen, eller dog en ganske uvis og utilstrækkelig historisk Efterretning. Det er rimeligt at i de allerældste Tider have adskillige smaa Konger hærsket i Danmark, og at den mægtige Gothrik eller Gottfried, som i Keiser Karls den Store hans Tid udvidede sit Rige, har ikkun været Herre af Jylland. Gotfrids Fetter og Efterfølger Henning oprettede med Keiser Karl den Store et Forbund, og hans Søn Harald lod sig døbe, men havde altid Klammerie med Gottfrieds Sønner. Gorm, eller Worm den Ældre og hans Søn Harald Blaatand skaffede de tydske Konger nok at bestille. Denne Haralds Søn, Svend Tygeskiæg, var i det 11te Aarhundrede Konge i Danmark og England tillige, og hans Søn Knud den

Store ligeledes. Blant hans Efterfølgere er især at merke Kong Waldemar den Første, som i det 12te Aarhundrede antog Titel af Venders Konge. Under Kong Waldemar den Anden tog Rigets Kræfter stærkt af: men under Kong Waldemar den Tredie kom Riget i det 14. Aarhundrede igien til Kræfter, og hans Datter Margrethe bragte ved Enden af det. 14 Aarhundrede ved hendes Formæling Norge og ved hendes lykkelige Vaaben Sverrig til sig; hun foreenede ogsaa de tre nordiske Riger, Danmark, Norge og Sverrig, ved den calmarske Union Aar 1397. Men hendes Paarørende og Efterfølgere i Regieringen nød ei længe denne Lykke. Thi Kong Erik af Pommern: blev udstødt, og Kong Kristoffer af Bayern døde A. 1448 uden Arvinger. Herpaa kom Kristian, Greve af Oldenburg, Aar 1449 paa Thronen, som blev udvalgt, af Stænderne i Hertugdømmet Slesvig og Grevskabet Holstein Aar 1459, til deres landsherre. Hans Søn og Efterfølger Johannes betede de Hertugdømmer Slesvig og Holstein første Gang, og hans Søn Kristian den Anden mistede Thronen og sin Frihed, og Sverrig reev sig ganske løs. Hans Farbroder Friderik den Første blev derpaa udvalgt til Konge, og begyndte Reformationen, som Kristian den Tredie fuldendte; Norge blev indlemmet med Danmark Aar 1537, og Slesvig og Holstein blev anden. Gang deelt. Friderik den Anden tvang Aar 1559 de Ditmarsker, bekræftede sit Riges Magt ved den Roskilde og Stettiner-Fred. Hans Søn, den tappre Kristian den Fjerde udvidede sit Herredømme i Ost-Indien, men var ej lykkelig i den 30 Aars Krig. Formedelst Adelens tiltagende Myndighed var hans Søn Friderik den Tredie meget ulykkelig med de Svenske, men blev Aar 1660 imod alles Formodning en souverain og uindskrænket Arve-Monark. Kristian den Femte erholdt efter langvarig Strid ved et Forlig de Grevskaber Oldenburg og Delmenhorst. Og han, saavel som hans Søn Friderik den Fjerde, havde megen Stridighed med det hertuglige Huus Holstein og Krige med Sverrig, hvorved endelig det hele Hertugdømme Slesvig ved Fredens Slutning Aar 1720 blev igien indlemmet med den Danske Krone. Efter den Tid nød Riget under den fromme Konge, Kristian den Siette en lykkelig Rolighed og Fred, som bestandig vedvarede under den prisværdigste Monark Friderik den Femte. De danske Konger af den velsignede oldenborgske Stamme hedder vexelsviis Kristian. og Friderik Den nu regierende danske Konge, som er

den trettende Konge af den oldenborgske Stamme, er Kong Kristian den Syvende, fød Aar 1749 den 29 Januarii. Kom til Regieringen den 13 Januarii Aar 1766. Udi denne høilovlige Konges Regierings Tid blev den øvrige Deel af Hertugdømmet Holstein, som hidtil var kaldet den Storfyrstelige Andeel, Aar 1773 lagt under den danske Krone, ved at ombytte samme Deel med de Grevskaber Oldenburg og Delmenhorst, hvilket skede ved en høitidelig Cessions-Akt, dateret den 16 November Aar 1773.

Den fuldstændige Titel, som Kongerne i Danmark og Norge bruge, er denne: Vi N.. N. af Guds Naade Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, Hertug til Slesvig, Holstein, Stormarn og Ditmarsken, Greve til Oldenburg og Delmenhorst.

Det Kongelige Vaaben afdeeles ved Dannebrogkorset i fire Hovedquarterer. Udi det første ere de tre himmelblaa Løver for Kongeriget Danmark, i gylden Feldt, omgivne med 9 Hierter, som betegne de 9 fordum værende Sysseler i Jylland. Udi det andet er en kronet gylden løve for Kongeriget Norge med en Hellebard, i rødt Feldt. Det tredie er spaltet; oven til staae de tre gyldne Kroner fra det nordiske Monarkie i blaat Feldt, og neden til de to slesvigske løver i guult Feldt. Det fjerde, er ogsaa spaltet; oven til er den gamle cimbriske og gothiske leopards blaa Løve med 9 røde Hierter i guult Feldt, og neden under den kronede og gyldene vendiske lindorm i rødt Feldt. Udi Middelskjoldet sees det holsteinske Nelleblad med tre Nagler, den Stormarnske Svane, og den Ditmarske Rytter, samtlig i rødt Feldt. Udi Hierteskjoldet staaer de to Oldenborgske Tværbielker i guult Feldt, og det Delmenhorstiske Kors i rødt Feldt. Vaabenholderne ere to Vildmænd med to store Trækøller.

Den fornemste Ridder-Orden er Elephant-Ordenen eller blaa Baand, hvilket synes at hidrøre sig fra Knud den Siette i det 12te Aarhundrede. Ordenstegnet er en hvid emaillet Elephant, som hænger i et blaat vatret haandbreedt Silke-Ridderbaand. der bæres fra den venstre Skulder over til den høire Side. Disse blaa Riddere det bære paa det venstre Bryst en ottekantet Sølvstjerne i hvis Midte er

at see et Dannebrogkors. Den anden Ridder-Orden er, Dannebrog-Orden eller det hvide Baand, stiftet af Waldemar den Anden. Til Ordenstegn har den et Guld hvidt emaillet Kors, besat med 11 Diamanter, hvilket Tegn hænger i et vatret hvidt og med en rød Kant forsynet, ligeledes haandbreedt Silke-Ridderbaand, der bæres fra den høire Axel til den venstre Side. Paa det høire Bryst have disse hvide Riddere en ottekantet Sølvstjerne, hvori er at see et Kors med dette Ord, (deelt i fire Stavelser, hver Stavelse paa sin Ende af Korset,) RT-STI-TV-TOR; og i Midten sees Kong Kristian den Femtes Navn i Chifre. Begge disse Ridder-Ordener ere fornyede af Kong Kristian den Femte. De have deres egne Statuter, prægtige Ordenkieder og Symbola.

Om Danmark i de ældgamle Tider har været et Vall, eller et Arverige? derom Har været meget disputeret, da Nogle paastaae det første, og Andre det sidste. Om man og antager den første Meening, saa er det dog vist, at Stænderne gemeenlig ere blevne ved det kongelige Huus, men dog ogsaa undertiden afveget derfra. Kongerne af den Oldenborgske Stamme ere ogsaa blevne udvalgte af Stænderne, indtil Kronen under Kong Friderik den Tredie Aar 1660 blev giort arvelig for den mandlige og qvindelige linie af det kongelige Huus, og Allerhøistsamme bekom ved det ganske Folks frivillige Tilbydelse en souveraine og uindskrænket Regierings Rettighed. Derpaa bleve de gamle fordum værende Rigs-Grundlove kasserede, og i deres Sted kom den af høistbemeldte Kong Friderik den Tredie den 14 Novembr. 1665 underskrevne, og af Kong Friderik den Fierde den 4 Septembr. 1709 bekiendtgiorte Kongelov, Lex Regia, som har sit Navn deraf, fordi Kong Friderik den Tredie foreskrev sine Efterfølgere paa den kongelige Throne denne Lov, fra hvilken de ikke maatte vige, hvortil han, som den allerførste Erhverver af denne souveraine Regierings Magt var beføiet. Udi denne Kongelov er Regierings-Følge nøie og tilstrækkelig bestemt, saa at ingen fuldkommere Rigs-Arvefølge-Anordning gives nogensteds i den ganske Verden. En Konge i Danmark har en uindskrænket Magt i sit Rige; han erkiender hverken i geistlige eller verdslige Sager nogen Dommer eller Overherre over sig, uden Gud allene. og derfor har han ei at gjøre sine Undersaattere mindste Regnskab

for sit Foretagende. Salvingen eller Kroningen er nu ikkun en kristelig Ceremonie.

I.

Det høieste Kollegium er Geheime-Stats-Raadet oprettet af Kong Kristian den Syvende Aar 1772 den 13 Februarii, hvorudi Hans Kongelige Majestæt Kongen selv præsiderer. Statsraadets Medlemmer ere Hans Kongelige Høihed Prints Friderik, saa og fem Statsministere. Udi Statsraadet foretages de vigtigste saavel inden- som udenlandske Sager, efterat de forhen ere gangne hver igiennem vedkommende Kollegium. Fra alle Kollegier refereres til samme, og deres Forestillinger vorde tilligemed Statsraadets derover givne Betænkning videre foretaget for Hs. Kongel. Majest. til allerhøieste Resolution.

II.

Departement for de udenlandske Affaires. Til dette Departement henhører alt det, som angaaer Underhandlingerne med fremmede Hoffer og de sammesteds residerende kongelige Ministre. Dette Departement bestaaer af Ministeren for de udenlandske Affairer, som Chef; dernæst af fire Sekretairer, af en Registrator og Kanzellist, og af en Arkivarius.

III.

Det danske Kanzellie er indrettet paa nu værende Fod Aar 1773. Det strækker sig over Danmark og Norge, samt de kongelige Eiendomme i de andre Verdens Parter. Derunder henhøre alle civile Regierings-, Justits-, Kriminel-, Politie-, Kirke- og Skolesager, samt Fattigvæsenet Kiøbstæds Handteringer (saavidt samme ikke hører til Oekonomie- og Kommerce Kollegiet) Medicinalvæsenet, Rekruters Udskrivning, og visse andre offentlige Anstalter, saasom Veiene, Indqvartering. Det danske Kanzellie bestaaer

- 1) af et Kanzellie-Kollegium, deri sidde Generalprokuteuren, første Deputered, og anden Deputered i det danske Kanzellie, og den første Expeditionssekretair;
- 2) Den første Deputeredes Kontoir;
- 3) Den anden Deputeredes Kontoir;
- 4) Første Expeditions Kontoir;
- 5) Andet Expeditions Kontoir. Ethvert af disse Kontoirer har sine Kanzellister, Kopiister og alle een Kasserer.
- 6) Et Arkivkontoir, hvorunder henhører en Arkivarius, en Registrator og nogle Kopiister.

Under det danske Kanzellie henhører ogsaa den kongelige Geheime-Arkivarius i det geheime Arkiv.

IV.

Det tydske Kanzellie har samme Forretninger som det danske Kanzellie og strækker sig over alle Kongens tydske Lande. Det tydske Kanzellie forestaaes

af en Directeur, som Chef, og tre Deputerede. Et Kanzellie-Kollegium, hvori sidder en Oberprokuteur, de Deputerede, og første Expeditionssekretair. Et Expeditionskontoir, hvori sidder den første og anden Expeditionssekretair; Kopiistkammer; Arkivkontoir, hvorunder henhøre en Arkivarius og en Registrator.

V.

Finanzkollegium. Derunder henhører alle Statens Udgifter i det Ganske, samt Myntvæsenet. Det bestaaer af to Deputerede. Dertil hører et Expeditionskontoir; et dansk og norsk Assignationskontoir; et tydsk Assignationskontoir; et Kontra-Bogholderkontoir. Under Finanzkammeret henhører det kongelige Zahlkammer, som forestaaes af en kongelig Zahlkasserer, der udbetaler Penge til Vedkommende efter en af Finanzkollegiums Deputerede udstædt. og underskreven Assignation. Under Finanzkollegium henhører ogsaa Kiøbenhavns Mynt, som forestaaes af en Myntdirekteur, som er Myntmester, en Wardein og en Stempelskierer, som er Hofmedailleur.

VI.

Rentekammeret, som besørger det hele Kammeral- og Oppebørselsvæsen, eller den specielle Indtægt af alle Slags, (undtagen hvad deraf hører til General-Toldkammeret, Toldvæsenet eller Oekonomie- og Kommerzkollegium.) Derunder staaer ogsaa Bygningsvæsenet, som dog tillige har sin egen Direktion. Det kongelige Rentekammer-Kollegium bestaaer af tre Deputerede og otte Kommitterede. Dertil hører:

- 1) et dansk og norsk Kammerkanzellie;
 - 2) et tydsk Kammerkanzellie;
 - 3) et Siøllands Kontoir;
 - 4) et Fyhns Kontoir;
 - 5) et Jyllands Kontoir;
 - 6) et Landvæsens Kontoir;
 - 7) de Danske Kiøbstæders Kontoir;
 - 8) et norsk søndenfields Kontoir;
 - 9) et Trondhiems og Islands Kontoir;
 - 10) et Bergens Kontoir;
 - 11) et Kontoir for de uafgjorte danske og norske Sager;
 - 12) det første slesvigske Kontoir;
 - 13) det andet slesvigske Kontoir;
 - 14) det første holsteenske Kontoir;
 - 15) det andet holsteenske Kontoir;
 - 16) det oldenborgske Kontoir;
 - 17) de tydske Stæders Kontoir,
 - 18) Kontoir for uafgiorte holsteenske sager
 - 19) Landmaalings Kontoir;
 - 20) Stempelpapirs Kontoir, som dirigeres af en Kommissarius og en Kontroleur.
- Under det kongelige Rentekammer henhører det kongelige Stempelpapirs Forvalter, paa hvis Kontoir udsælges det kongelige Stempelpapir.

VII.

Det vestindiske, guineiske Rente- og General-Toldkammer Derunder hører

1) det hele Told- og Konsumptions-Væsen, i alle kongelige Stater, samt Konsumptionen af Kjøbstæderne i Danmark og Norge; dernæst 2) Kolonierne i Vestindien og Guinea, samt Island, Færøe og Grønland, saavel i Henseende til Kammeral- og Told-, som Kommerzvæsenet og Krigs-Etaten. Dette Kollegium bestaaer af tre Deputerede og tre Kommitterede. Dertil hører

- 1) et Kammerkancellie, hvis Chef kaldes Kammer-Kanzelliesekretair;
- 2) Siællands Toldkontoir,
- 3) Fyhns- og Jyllands-Toldkontoir;
- 4) norsk Toldkontoir;
- 5) dansk, og norsk Konsumptionskontoir;
- 6) tysk Toldkontoir;
- 7) vestindisk, guinesisk Kontoir;
- 8) islandsk. færøisk og grønlandsk Kontoir.

Den, som er Chef for hvert af disse Kontoirer, kaldes Renteskriver, som haver hver i sit Kontoir en kongelig Fuldmægtig og Kopiist. Ved det vestindiske stemplede papir er en Kommissarius og en Kontroleur. Under dette Kollegium henhører Kiøbenhavns Toldvæsen, hvis kongelige Embedsmænd og Betientere ere:

A) Ved Toldboden, tre Toldinspektører; dernæst to Toldskrivere af hvilke den ene har de udenrigske og den anden de indenrigske Skibe at klarere; en Oplagsskriver: en Veirmester en Taxadeur: to Viinkyppere; tre Obervisiteurer; en Skibsmaaler, som maaler Skibe og beregner deres Drægtighed til Kommerzlæster, hvorefter de ved Ind- og Udgaende har at betale.

B) Ved Akciseboden eller Konsumptionskontoiere uden for Børsen er en Konsumptionssskriver og to Kontroleurer.

C) Ved Kontoiere i Nyehavn er en Kontroleur.

D) Ved Maleværkets Kontoir paa Slotsholms Vagtbygning er en Konsumptionssskriver, en Kontroleur og en Kasserer.

E). Ved Maltmøllerne paa den saakaldte Kruses Mølle ere tre Obervisiteurer. Ved hver af Stadens fire Porte er en Kontroleur. og uden for hver af Stadens fire Porte er et kongeligt Akcisekontoir, som forestaaes af en Konsumptionskriver, der modtager Akcise af alle Slags Vahre, som fra Landet, indbringes i Staden, og derpaa efter Angivelse meddeler Vedkommende Akciseseddel, Hvilken afleveres til Kontroleuren i Porten, hvis Embede og Pligt det er, at lade ved sine Underbetientere eller Visiteurer undersøge, om noget mere, end den fremviste Akciseseddel, lyder paa, forefindes til Confiscation og Mulkt. End videre henhører under dette Kollegium ogsaa Tobaks-Administrationen som forestaaes af en kongelig Administrator. Ved Tobaks-Hovedmagazinet ere disse Betientere nemlig,

en Stempelforvalter, en Pakhuusforvalter, en Kontroleur, en Pakhuusskriver, en Tobakssorterer og Fabrikmester, en Fabrikskriver. Den færøiske Handel forestaaes af en kongelig Kiøbmand.

VIII.

Oekonomie- og Kommerzkollegium forvalter alle Kommerzesager, undtagen dem, som høre under Toldkammeret samt alt hvad der løber ind i Landets General-Oekonomie; for Exempel: Fiskerie, Fabriker, Brandassurance-Væsenet, samt Konsulats-Sagerne. Dette Kollegium bestaaer af visse Deputerede og tre Kommitterede, som tillige ere Sekretairer, af hvilke een har de danske, een de norske og een de tydske Sager at forvalte. Et dansk og norsk Brand-Asseuracekontoir; et slesvigsk og holsteensk Brand-Asseuracekontoir. Under dette Kollegium henhører det kongelige Generalmagazin, for Klædefabrikerne, hvilket forvaltes af en Directeur, en Bogholder, som og er Kasserer, saa. og af en kongelig Kræmmer.

IX.

Bergværks-Direktorium har foruden Biergværkerne ogsaa Salttvæsenet under sin Opsigt. Dette Direktorium bestaaer af tre Deputerede og tre Assessorer. Dernæst et Direktorii Kanzellie, hvis Chef kaldes Sekretair. Et Revisions Kontoir, hvis Chef kaldes Renteskriver. Arkivet er kombineret med samtlige Kammerkollegiers Arkiv.

X.

Ober-Skattedirektionen, hvorunder er henlagt

- a) Ætraskatten,
- b) Banken, og
- c) Talloetteriet.

Direktionen føres deels af Ober-Skattedirekteurerne,, deels af Bankens Direkteurer. Dertil hører videre en Sekretair, to Revisorer, en Kasserer, en Bogholder, en Kontroleur, en Registrator. Skatkammeret forestaaes af nogle Hans Maiestæts Statsministre og den kongelige Skatmester. Dertil hører videre en Sekretair, en Bogholder, som og er Kasserer. Banken forestaaes, af visse Direkteurer, og visse Banko-Kommissarier; dernæst Kassens Revisor og fire Regnskabs Revisorer. De kongelige Betientere ved Banken ere: en Bogholder, en Kasserer, en Kontroleur, og en Protokollist. Giro- eller Vexelbanken forestaaes af to Direkteurer. Betienterne ere en Bogholder og Kontroleur. Talloetteriet forestaaes af en Justits-Direktion med en Sekretair og en Lotto-Advokat. General-Direktion og Administration føres af den første og den anden General-Inspekteur, og af den første og den anden. General-Administrateur. Dertil hører en General-Revisor og en Literalforvalter. Det første Bogholderie bestaaer af den første

og den anden Bogholder med to Assistenten. Det andet Bogholderie forestaaes af en Bogholder og to Assistenten. Dernæst en General-Kasserer, nok en Kasserer med en Assistent. En Korrespondence-Chef med to Assistenten. Første Revision forestaaes af 8 Revisorer. Anden Revision føres ogsaa af 7 Revisorer. Kastellet bestaaer af en Chef og 5 Kastelletteurer, og en Kastellan. Ved Skatte-Kommissionen i Kiøbenhavn ere 9 Direkteurer, tilligemed en Kasserer og en Bogholder.

XI.

General-Postamtet bestyrer Postvæsenet overalt i Hans Majestæts Riger og Lande. Det bestaaer af tre Direkteurer, en Kasserer, en Bogholder, en Arkivarius. Dernæst et dansk Departement, et norsk Departement, et tydsk Departement. Det danske Postkontoir forestaaes af en Postforvalter og en Kontrolleur. Det norske Postkontoir forvaltes af en Post-Inspektør. Ved den Hamborgske og jydsk agende post ere fire Postmestere, som alternere med at reise. Ved den lollandske agende post ere to Postmestere, som alternere med at reise.

XII.

Bygnings Directionen føres af visse Direkteurer, tilligemed en Sekretair og to Kondukteurer.

XIII.

Generalitets og Kommissariats-Kollegium bestaaer af 5 Deputerede. Derunder henhører:

- 1) et Depeche-Kontoir, hvori sidde to Sekretairer med Kanzellister.
- 2) En Arkivarius.
- 3) Første Departements Kontoir, hvis Chef kaldes Sekretair.
- 4) Andet Departements Kontoir.
- 5) Tredje Departements Kontoir.
- 6) Fierde Departements Kontoir.
- 7) Et Bogholder-Kontoir, hvortil hører en Bogholder, en Arkivarius med nogle Kanzellister og Kopiister.
- 8) Et Revisions-Kontoir, som forestaaes af en Revisor med visse Kanzellister. Under dette Kollegium henhører General-Auditeuren. Ligeledes det kongelige militaire Vahre-Magazin, som forestaaes af nogle Direkteurer. Dertil hører:
 - 1) et Bogholder-Kontoir,
 - 2) et Kasserer-Kontoir;
 - 3) en Kommissair. Og det kongelige militaire Ulden-Manufaktur, som forvaltes af en Direkteur, en Oberfabrikeur og en Bogholder.

XIV.

Admiralitets- og Kommissariats-Kollegium dirigeres af 5 Deputerede, af hvilke de 3 ere af Søetaten og de 2 af Civil-Etaten. De Justitsbetientere,

som henhøre til dette Kollegium ere en General-Auditeur ved Sjøe-Etaten, en Ober-Auditeur, en Sjøe-Prokureur. Dernæst

- 1) Et Admiralitetskontoir, hvis Chef kaldes Sekretair.
- 2) Et Depechekontoir.
- 3) Et Bogholderkontoir.
- 4) Et Kommisariatskontoir.
- 5) Første Departementskontoir.
- 6) Andet Departementskontoir.
- 7) Tredie Departementskontoir.
- 8) Fierde Departementskontoir.
- 9) Revisions-Kontoir.
- 10) Arkiver, forestaaes af en Registrator.

Hans kongelige Majestæts Sjøe-Etat bestaaer af 4, Divisioner Sjøfolk; hver Division bestaaer af 9 Matros-Kompagnier og et Artillerie-Kompagnie. De øvrige civile Betientere ved Sjøe-Etaten ere en Eqvipagemester en Fabriksskriver, en Magazinforvalter, fem Materialforvaltere en Inventariskriver en Reberbahnskriver, en Inspckteur ved Modelkammeret, en Takkelageskriver en Veirmester, en Kommandoskriver. Under dette Kollegium henhører Enroulleringen i Danmark og Norge, samt Lodsvæsenet paa Dragøe og i Norge.

XV.

Høieste Ret, hvori Hans Majestæt selv præsiderer, bestaaer af visse Assessorer, en Justittarius, en Sekretair ved Protokollen, en Justitssekretair. Derunder hører Justitskontoi-ret.

XVI.

Hof- og Stads-Retten er anordnet den 15 Junii Aar 1771 af Kong Kristian den Syvende. Den bestaaer af en Justittarius, visse Assessorer 10 a 12, af hvilke een er Kongens Foged, og tre Assessorer sidde i Skiftekommissionen; en Justitssekretair; et Skifte- og Brevsekretariat. Denne eneste almindelige Jurisdiktions Indretning kaldes Kiøbenhavns Hof- og. Stads-Ret, og skal holdes hver Mandag Formiddag. Den tog sin Begyndelse den 15 Julii Aar 1771 paa de 32 Mænds Sahl paa Raadstuen, men siden blev en Gaard paa Østergade No. 35 kiøbt og dertil indrettet. Dens Domme kan indstevnes for Høieste Ret. Blant de Tilforordnede i denne Ret skal een være Kongens Foged, som skal forrette, hvad Byefogden har været før befalet. Underfogden vedbliver ved Erektioner. Tamper-Retten hører ogsaa til denne Ret; men lille Gieldskommission, politisager, Skipperlaugsret og Inquisitioneret vedbliver. Under Hof- og Stads-Retten henhører to Auktions-Direkteurer, tilligemed en Assistent og to Kopiister. Hof- og Stads-Retten har sine beskikkede Prokuratorer.

XVII.

Udi Gieldskommisionen og Giesteretten sidder en af de tilforordnede Assessorer i Hof- og Stadsretten, tilligemed en Skriver; og samme Kommission og Ret holdes i Hof- og Statsrettens Gaard.

XVIII.

Søretten holdes paa Skippernes Laugshuus, og forrettes ved Skipperlaugets Oldemand, en Kiøbmand, en Vaterskout, to Skippere, som Bisiddere eller Assessorer, og en Søeretsskriver.

XIX.

I Inkvisitions-Kommissionen, stiaalne Sager angaaende, holdes i Stokhuset af en Inqvisitor, en Kommissionsskriver og en Deel Assessorer, af hvilke en Kapitain af Borgerskabet, to Officerer af Søe-Etaten, og de øvrige ere Officerer af Land-Etaten. Denne Kommission Holder og slutter allene Forhører, men fælder ingen Domme.

XX.

Politiekammeret forvaltes af Politiemester, som har en Fuldmægtig, Protokollist. Kopiister og en Politieadjutant; en Torvemester, samt fornødne Politiebetientere; hvilke sidste ere altid i Henseende til deres Embedsforretninger, forsynede med et anordnet kongeligt Politietegn, hvilket de bære hos sig i Lommen, og fremvise naar det udfordres i deres Embedsforretninger; dette Tegn er en lille Stok, dannet med en forsølvvet Haand paa Enden, og et Øie inden i Haanden, samt en Krone over Haandledet, og Skyer neden ved Ringen om Træhaandgrebet. Desuden henhører under Politiekammeret 15 Qvarteerkommisairer, og 15 Qvarteerbetientere, nemlig en for hvert af Stadens 12 Qvarterer, saa og en til Vester- en til Nørre-, og en til Østerbro uden for Staden.

XXI.

Det asiatiske Kompagnie dirigeres af visse udvalgte og beskikkede Direkteurer, og tre Revisorer. Betienterne ere: en Bogholder, en Kasserer, en Arkivarius, en Ober-Eqvipagemester, en Under-Eqvipagemester, en Pakhuusforvalter, en Materialskriver og en Skibsbygmester.

XXII.

Den kongelige islandske, finmarkske og grønlandske Handel bestyres af. visse Direkteurer. Betienterne ere: en Bogholder og Kasserer, tre Revisorer, en Under-Bogholder, og tre Pakhuusskrivere ved den islandske og finmarkske Handel; men til den grønlandske Hvalfiske-Handel ere egne Betientere antagne, som har deres Kontoirer i den dette Handelsvæsen overdragne Bygning i. Nye-Frideriksstad, der forhen var opbygget og indrettet til Kiøbenhavns almindelige

Hospital. De farende Kiøbmænd paa Island, som fare med Skibene frem og tilbage ere 12 Overkiøbmænd og 12 Underkiøbmænd.

XXIII.

Det guineiske Kompagnie bestyres af en Overdirekteur, og tre Meddirekteurer. Betienterne ere: en Revisor, en Bogholder og Kasserer, og en Eqvipageskriver. Kompagniet har sit eget Sukkerraffinaderie, som forestaaes af en Bogholder.

XXIV.

Den almindelige Pleieanstalt, oprettet Aar 1771, bestyres af 4 Direkteurer, en Bogholder og Kasserer, en Sekretair, en Revisor, tre Medicinæ Doctores, af hvilke en er for Kristianshavn, en for Frideriksstad, og en for gammel Kiøbenhavn; saa og fire Chirurger, af hvilke en er for det almindelige Hospital, en ved St. Hans Hospital og Rossets Stiftelse, en ved Vartov, en ved Børnehuset. Dertil. hører en Magazinformalter, en Fabrikmester, to Hegelmestere, en Spindemester. Under den almindelige Pleieanstalt henhører Klasselotteriet, som staaer under det kongelige Rentekammers Direktion; Vartovs Hospital, det almindelige Hospital, tilligemed Abel-Kathrines Hospital, St. Hans Hospital og Rossets Stiftelse; Opfostringshuset, Tugthuset eller Børnehuset.

XXV.

Frideriks eller Søehospitalet staaer under visse Direkteurer. Betienterne ere: en Inspecteur, en Medikus, tre Candidati Medicinæ, en Chirurgus, to Studiosi Chirurgis, en Præst, en Kontrolleur og Hospitalsskriver, en Oekonomus, en Apotheker. Derunder hører et frit Accouchementhuus, stiftet og oprettet af Dronning Lovise, Kong Friderik den Femtes første Dronning, Aar 1752. Dette frie Jordemoderhuus forestaaes af en Professor i Jordemoder Videnskaben og af en bestikket Jordemoder ved samme Accouchementhus. Opfostringshuset for nyfødte Børn bestyres af en Direkteur.

XXVI.

Kiøbenhavns. Magistrat bestaaer af en Oberpræsident, 6 Borgemestere, og 13 Raadmænd, en Raadstueskriver, en Arkivarius, dernæst Stadens 32 Mænd. Magistraten, beskikker til Publikums Nytte to Overformyndere som besørger Umyndiges Arvemidler; desuden to Stads-kæmnere, en Vægterinspekteur, en Vægterlieutenant over Stadens Vægterkompagnie, en Stads-Veiermester paa Veierboden, en Kornskriver ved alle Slags Kornvahres Udmaaling fra Skibene, nogle Stadsmæglere og en Dispatcheur, saa og en Vahremægler for fremmede Skippere at gaae tilhaande, en Skibsklarer, en Børskommissair, og 12 Rodemestere med deres Oldermænd.

XXVII.

General-Kirkeinspektions Kollegium forestaaes af tre General-Kirkeinspektere og to Sekretærer.

XXVIII.

Missionskollegium forstaaes af 4 Direktører og en Sekretair.

XXIX.

Universitætet forstaaes af en Rektor, en Qvæstor, og 18 Professorer, hvilke deles i 4 Fakultæter, nemlig:

1) det theologiske, 2) det juridiske, 3) det medicinske, og 4) det filosofiske Fakultæt.

Under Universitætet henhører Kommunitætet, som forestaaes af en Provst eller Præpofirus Communitat. Reg.; men dets Indkomster af en Oekonumus. Anatomiekammeret forestaaes af en Professor Medicinæ og en Profektur. Den botaniske Hauge, Observatorium Astronomis, Universitættets Bibliothek.

XXX.

Den latinske Skole, gemeenlig vor Frue Skole kaldet, forestaaes af en Rektor, en Konrektor, og 5 Hørere eller Kollegæ, hvoraf den ene er altid Succentor. Ligeledes en Kantor, som informerer Disciplene i Musici figurali, og opfører Kirkemusiken.

XXXI.

Det medicinske Kollegium bestaaer af Professores Medicinæ og en Sekretair.

XXXII.

Det chirurgiske Auditorium forestaaes af General- Direktøren ved Chirurgen.

XXXIII.

Maler-, Bildhugger- og Bygnings, Akademiet, hvis Protektor er Hans Majestæt Kongen, og Præses er Hans Kongel. Høihed Prinz Friderik, forstaaes af en Direktør og visse Professorer med en Kasserer og en Sekretair. Dertil henhører en Informator i Fritegning, en i Arkitekturen og Perspektiven, og en Informator i Ornamentalskolen, som blev oprettet Aar 1772.

XXXIV.

Videnskabernes Selskab forestaaes af Selskabets Sekretair og dets Medlemmer. Derunder henhører den geographiske Landmaaling, som under Selskabets Direktion forrettes af en triogonometrisk Operateur.

XXXV.

Selskabet til de skønne Videnskabers Udbredelse forestaaes af en Sekretair og dets Medlemmer.

XXXVI.

Landhunsholdnings Selskabet staaer under Hans Majestæts Kongens høie Protektion. dets Patron er Hans Kongel. Høihed Kronprinzen. Det dirigeres af 3 Præsidenter, en Sekretair og en Kasserer.

XXXVII.

Det typographiske Selskab, hvis Bestræbelser ere at befordre gode Bøger og Skrifter til Trykken. Det er deelt i Aktie- og Portions-Selskabet. Aktie-Selskabet har 4 Direktører og en Forstander, ligeledes har Portions-Selskabet 4 Direktører og en Forstander.

XXXVIII.

Det kongelige Veysenhuus forestaaes af 4 Direktører, Kuratorer, en Inspektør, en Præst, en Medikus, en Chirurgis, en Oekonomus, en Apotheker, en Bogtrykker og en Boghandler. Ved Børnenes Underviisning ere 4 Informatorer, 2 Skrive- og Regnemestere, en Læremoder.

XXXIX.

Kristians Pleiehuus eller Garnisonshospitalet forestaaes af en Direktør, en Pleie-Kommissair, en Chirurgus, en Bogholder, en Præst og to Skoleholdere.

XL.

Qvæsthuset eller Søehospitalet forestaaes af to Direktører, en Bogholder, en Inspektør, en Præst og en Skoleholder.

XLI.

Inokulation-Anstalten holdes paa Inokulationshuset, som er indrettet paa en Gaard, Solitude kaldet, beliggende uden for Nørreport tæt ved Kirkegaardene. Den forestaaes af 3 Direktører, Stiftelsens Medikus, en Chirurgus, og en Oldfrue.

XLII.

Søe-Asseurancetoiret bestyres af to Kommitterede til Policernes Expedition, af tre Deputerede til Skadernes Afgiørelse, tre Kommitterede til Forsikringskassen, to Herrer til Korrespondensen og en Bogholder.

XLIII.

Kjøbenhavns Brand-Asseurancerkasse forvaltes af fem Direktører, en Bogholder, og en Kasserer. Til at undersøge Brandskader sættes Brandretten, som bestaaer af Politimesteren, Stadshauptmand og Brandofficererne, hvilke ere Branddirektøren eller Brandmajoren, Vice- Brandmajoren, Kapitainen ved Brandkompagniet, og Brandadjutanten. Nogle Gange om Aaret holdes paa Raadstuen en Brand- og Vandkommission, til at eftersee Brand- og Vandvæsenet i Staden.

XLIV.

Det kongelige Kapel bestyres af en Kapelmester, en Koncertmester, 8 Blælnister, to Traversister, to Hautboister, to Valdhornister, to Bratschister, to Violoncellister, to Kontrabassister, to Bassonister, en Klavicembalist, en Harpenist og tre Kopiister.

XLV.

Theater-Direktionen føres af visse Direktører og en kongelig Inspektør, tilligemed en Direktions-Sekretair. Til Theatret hører 12 Akteurer og 10 Aktriser; dernæst nogle Dansere og Danserinder deriblandt en Balletmester og en Kompositeur; ligeledes nogle Figuranter og. Figurantinder Til, Danseskolen hører en Informator, en Instruktør og en Repetiteur. Theaterbetienterne ere: en Syngemester ved Syngeskolen, en Akkompagnateur ved Syngestykkerne, en Regisseur, en Souffleur en Kasserer, en Repetiteur, en Garderobemester og Theaterskriver, en Maskinmester.

Man vil nu noget nøiere beskrive Kongeriget Danmark, og til den Ende vil man følge Stifterne, og beskrive Øerne under det Stift hvorunder hver især henhører.

Kilde: Nicolay Jonge,

Kongeriget Danmarks chorografiske Beskrivelse.

Kjøbenhavn 1777

Johan Rudolph Thieles Bogtrykkerie og paa hans Forlag, boende i store Helliggieststrædet No. 150

Side 1 – 28.